

Partiturspill

Noen tips

Å spille alle notene i et korpartitur kan være ganske utfordrende. Musikken er ikke skrevet for piano, men for kor med individuelle stemmeføringer. Da er det ikke alltid så lett å få med alt samtidig. Her er noen konkrete tips til hvordan du kan forenkle partituret, og som vil gjøre det enklere å bruke piano som hjelpemiddel – både til egen forberedelse, og til bruk på korøvelsen.

Harmonisk analyse – kanskje det aller viktigste

En god og grundig harmonisk analyse gir det beste utgangspunktet for alle teknikkene jeg skal gå gjennom. Harmonisk analyse handler om å skrive opp hvilke akkorder som synges i et stykke til enhver tid. I en koralsats er det ofte ny akkord på hver firedel. I noen stykker kan samme akkord vare lengre, men hvordan akkordtonene er fordelt i de ulike stemmene kan variere. I mer avansert musikk kan akkordene skifte ofte og uventet, og det kan være både fire, fem og seks ulike toner i akkorden. Uansett er det viktig å lese partituret og skrive ned hvilke akkorder som synges fra takt til takt. Ettersom du blir mer dreven til å lese dette vil det også gå raskere, og du vil kanskje ikke trenge å være like nøye i alle typer musikk. Men det er til god hjelp uansett nivå, og jeg vil anbefale å skrive ned så mange detaljer som mulig.

Tre ulike måter å notere harmonikken på

1. Skrive besifring. Skriv rett og slett akkordnavnene under hver akkord. Selv pleier jeg å notere harmonikk under den dypeste stemma. Her finner du også ofte grunntona i akkorden, så det er lurt å begynne å analysere der. G, A, Dm, Cm7 etc. C/E hvis det er C-dur med ters i bassen.
2. Funksjonsanalyse: Tonika, Subdominant, Dominant... Vanlig satslære-funksjoner. Disse vil være de samme i alle tonearter, men hvilken akkord det er vil variere. Du må derfor alltid vite hvilken toneart du er i. Det krever at du er stø på dette, og selvsagt at du raskt vet at for eks. E-moll (akkord) er S i H-moll (toneart). Fordelen med dette systemet er at du samtidig ser hvilket forhold de ulike akkordene har til hverandre, altså hvilken funksjon de har.
3. Jeg pleier å bruke en blanding av disse to. Jeg tar utgangspunkt i besifringssymbolene, en bruker tall fra funksjonsharmonikken til å beskrive tilleggstoner og liknende. For eks. i tilfellet med C-dur med e i bass skriver jeg C og et 3-tall under. Hadde det vært med sekst ville jeg skrevet 6 ved siden av C-en. Se eksempel.

Spille én og en stemme

Er du fersk pianist vil det kanskje holde å spille én og en stemme for å klare å ha god flyt. Hvis du skal støtte koret er det viktig at de ikke må stoppe og vente på deg. Ta derfor vekk så mye du trenger for å klare å spille jevnt. Det mest åpenbare er å spille melodien. Men det kan være vel så mye hjelp å spille bass-stemma. Etter hvert kan du variere hvilken stemme du spiller, og skifte fra stemme til stemme mens koret synger. Husk i så fall å spille i riktig oktav.

Spille to og to stemmer

Når du har god flyt i å spille enkeltstemmer kan du begynne å spille to og to. Samme prinsipp som teknikken over, men med to stemmer samtidig. Prøv med melodi og en annen stemme, eller med bass og en annen stemme først. Denne teknikken er god å bruke når du øver med to stemmegrupper samtidig. Det er også bra øving for koret å ikke bare øve inn sin stemme alene hver gang. Det gjør at de må konsentrere seg litt ekstra, og det skaper variasjon i øvelsen.

Variere hvilke to stemmer du spiller samtidig, og bytt gjerne underveis i stykket når sangerne er trygge nok.

Spille topp og bunn

Dette er en bestemt variant av forrige teknikk. Ved å spille den dypeste og høyeste stemma gir du det beste bildet av musikken du kan ved bare å spille to stemmer. Du spiller «ramma». Når det er på plass er det enklere for mellomstemmene å finne plassene sine.

Mitt hjerte er ditt

Alf Prøysen

Geir Holmsen, arr. Hans Waagø

The musical score is for the song "Mitt hjerte er ditt" by Alf Prøysen, arranged by Geir Holmsen. It is in 3/4 time and B-flat major. The score is divided into two systems. The first system includes parts for Soprano (SOPRAN) and Alto (ALT) voices, and Tenor (TENOR) and Bass (BASS) voices. The lyrics for the first system are: "Mitt hjer - te er ditt, ditt hjer - te er mitt, og". The second system includes parts for Soprano (S.) and Bass (B.). The lyrics for the second system are: "vi - sa med sel - je - lyd lå - - ter, min". Above the vocal lines, various chords are indicated: C7, F, Gm/F, Fmaj7, Fmaj7, Fmaj7/A, Bbmaj7, Bb6, Bbmaj9, Bb6, Bb. Above the second system, the chords are: Bbm, Bbm6, Bbm, F/C, Gm/C, Dm7, Gm(add9), Gm7, C7.

Ved å fokusere på topp og bunn i notebildet er det enklere å få flyt på spillinga.

Spille en stemme, synge en annen

Dette er litt avansert, men en nyttig øvelse. Du kan spille en stemme (eller flere) på piano, og synge en annen. Da må du ha to tanker i hodet samtidig, og samtidig ha finmotorikken på plass både i munn og i fingre. En veldig nyttig øvelse for dirigenter som vil trene opp evnen til å multitaske, og lytte til flere ting samtidig.

Oktavere opp den stemma som er i fokus

Når du spiller flere stemmer samtidig kan det være en fordel å legge en av dem en oktav opp fra der de faktisk synger. Dette gjør det lettere å plukke ut tonene i lydbildet. For eks. hvis du spiller med bass og tenor kan det være lurt å legge tenorstemma en oktav opp. Dette er også lurt fordi det er litt mer spenning i dette registeret på pianoet, som bedre «matcher» spenningen/energien i tenorenes leie. Bass-stemma kan også legges en oktav ned, hvis de har problemer med å høre sin stemme spilt på pianoet.

Spille alt akkord for akkord

Dette er en øvelse for dirigenten når du skal forberede deg. Spill alle akkordene vertikalt, gjerne også brutt, akkord for akkord. Sakte. Sørg for å få med deg alle tonene, slik at du lærer deg hvordan akkordene skal høres ut. Dette vil være til god hjelp når koret synger gjennom. Da har du mye dårligere tid på å høre om det var riktig eller ikke. Jo bedre du har akkordene «i øret» fra før, desto raskere kan du høre at noe er feil. Som fersk dirigent er dette en god måte å øve på, og også dette vil gå raskere med mer erfaring.

Spille bare akkorder

Når du har analysert alle akkordene, og øvd på å spille disse, kan du spille bare akkordene i god flyt. Ikke tenk på stemmeføring, eller hvilken akkordtone som er i bunn eller på topp. Det å spille akkordene i rekkefølge, gjerne i tempo og riktig rytme, gir deg et godt bilde av hvordan det vil låte. Dette er også til god hjelp for koret hvis hver enkelt stemme ikke er for vanskelig. Da kan du spille akkordene mens de synger, og da må de ta litt mer ansvar for å finne sin egen stemme i akkordene.

Spille melodi og akkorder

I notebøker med viser og populærmusikk står det ofte notert en melodilinj med akkorder over. Det er mulig å bruke denne teknikken når du spiller med koret. Da er det enklere å høre hvor frasene går, også for de stemmegruppene som ikke hører sin egen stemme. Ved å ta vekk de andre stemmene er det enklere å spille melodi og akkorder, akkurat som i en vanlig visebok. Når man spiller akkorder kan også vurdere hvor ofte det er passende å skifte akkord. Det er for eks. ikke nødvendig å skifte hver gang det legges til en tilleggstone, men spare det til det kommer en ny akkord.

Mitt hjerte er ditt

Alf Prøysen

Geir Holmsen, arr. Hans Waagø

C⁷ F G^m/F F^{maj7} F^{maj7} F^{maj7}/A B^b^{maj7} B^{b6} B^b^{maj9} B^{b6} B^b

SOPRAN
ALT

Mitt hjer - te er ditt, ditt hjer - te er mitt, og

TENOR
BASS

6 B^b^m B^b^{m6} B^b^m F/C G^m/C D^{m7} G^m(add9) G^{m7} C⁷

S.

vi - sa med sel - je - lyd lå - - ter, min

B.

Mitt hjerte er ditt

Alf Prøysen

Geir Holmsen, arr. Hans Waagø

C⁷ F G^m/F F^{maj7} F^{maj7} F^{maj7}/A B^b^{maj7} B^{b6} B^b^{maj9} B^{b6} B^b

TENOR

SOPRAN
ALT

Mitt hjer - te er ditt, ditt hjer - te er mitt, og

BASS

6 B^b^m B^b^{m6} B^b^m F/C G^m/C D^{m7} G^m(add9) G^{m7} C⁷

T.

S.

vi - sa med sel - je - lyd lå - - ter, min

B.

Spille en annen stemme med akkorder under

På samme måte som med melodistemma kan du også spille en av de andre stemmene på topp, med akkordene under. På denne måten hører den aktuelle stemmegruppa sin linje godt, samtidig som de kan lytte til samklngen.

Her har jeg flyttet tenorstemma opp. Jeg ville spilt denne lysere enn sopranstemma, evt. bakt sistnevnte inn i akkorden ellers, slik at den ikke kolliderer med tenorstemma.

Spille topp og bunn med akkorder

Det er mulig å kombinere å spille topp og bunn, og å spille akkorder. Du spiller den dypeste og den lyseste stemma som de står notert, og legger på resten av akkorden i mellom. Du fyller rett og slett ut det som mangler, ut i fra akkordene. Dette gir et ganske fyldig bilde av stykket, og det er faktisk ganske stor sjanse for at du spiller mellomstemmene ganske så riktig også. Her får du med mye informasjon, samtidig som det er litt forenklet.

Avanserte teknikker

Spille referansetoner

Referansetoner er et begrenset antall toner du spiller i lyst register på pianoet. De er ikke knyttet til en bestemt stemmeføring, men skal være toner alle stemmene kan relatere sin stemme til. En felles referanse, altså. Som regel handler det om å spille grunntone eller kvint i akkorden som synges, men samtidig unngå å spille for mange ulike toner. Hvis en sang i F-dur veksler mellom F og C, er det lurt å holde seg på tona c, siden den finnes i begge akkordene. Hvis det også er med Bb bør du kanskje veksle mellom f og c. Denne teknikken er bra å bruke hvis intonasjonen ikke er så god, da det tvinger sangerne til å lytte aktivt. De blir nødt til å intonere ut ifra referansetone. Hvis du spiller alle stemmene hele tida kan sangerne bli «late», i den forstand at de ikke trenger å konsentrere seg like mye om å intonere godt. Ved å spille i lyst register det er også enklere for alle å høre tonene.

Mitt hjerte er ditt

Alf Prøysen

Geir Holmsen, arr. Hans Waagø

REFERANSE-TONER

SOPRAN
ALT

TENOR
BASS

6

Ref.

S.

B.

Mitt hjer - te er ditt, ditt hjer - te er mitt, og

vi - sa med sel - je - lyd lå - - ter, min

C⁷ F G^m/F F^{maj7} F^{maj7} F^{maj7}/A B^b^{maj7} B^{b6} B^b^{maj9} B^{b6} B^b

B^bm B^b^{m6} B^bm F/C G^m/C D^{m7} G^m(add9) G^{m7} C⁷

Styre dynamikk og tempo fra pianoet

Det er mulig å styre ganske mye i musikken uten å dirigere samtidig som man spiller. Ved å legge til flere toner (raskere rytme) i pianospillinga kan du fylle ut understrømmen i stykket. Da kan du spille gradvis saktere eller raskere, samtidig som det er lett for sangerne å plukke det opp. På samme måte kan du variere hvor sterkt eller svakt du spiller, og få med koret på det. Se eksemplet under. Mimikken i ansiktet ditt kan også være med på å understreke karakteren du vil ha. Alt dette kan du fint gjøre uten å dirigere, men det krever litt øving og erfaring. Det må være organisk og logisk.

The image shows a musical score for piano and voice. It is divided into two systems. The first system starts at measure 6 and ends at measure 9. The piano part (Pno.) has a treble and bass clef. The voice part (S. and B.) has a treble and bass clef. The lyrics are: "vi - sa med sel - je - lyd lå - - ter, min". Above the piano part, there is a tempo marking "molto rit." with a dashed line. Above the voice part, there are chord symbols: Bbm, Bbm6, Bbm, F/C, Gm/C, Dm7, Gm(add9), Gm7, and C7. The second system starts at measure 10 and ends at measure 13. The piano part has a treble and bass clef. The voice part has a treble and bass clef. The lyrics are: "gle - de er din, din gle - de er min og". Above the piano part, there is a tempo marking "A tempo" and "rit." with a dashed line. Above the voice part, there are chord symbols: Fmaj7, F6, Fmaj7, Fmaj7/E, F(add9), F7(add9)/Eb, Cm7/Eb, Cm/Eb, D, and D7.

Her har jeg skrevet inn forslag til pianostemme hvor jeg spiller sterkere, samtidig som det går saktere mot høydepunktet. Deretter roer det seg ned med både roligere tempo og svakere dynamikk. Dette er ikke ment som en fasit på hvordan man kan spille, men som et eksempel. Det er mange måter å bruke disse teknikkene på, og jo mer erfaring du har, desto enklere er det å bruke det verktøyet som trengs der og da.

Når skal man bruke pianoet, og når bør man la være?

Pianoet kan være til god hjelp når man skal innstudere et stykke i forkant av eller under en korøvelse. Innstuderinga av ny musikk kan gå mye raskere når man er god til å støtte koret på pianoet. Samtidig bør man slippe tak i tangentene så fort som mulig, og la koret «stå på egne ben». Det at dirigenten alltid spiller med kan fort bli en hvilepute, og at man tror at man kan stykket bedre enn man faktisk gjør. Plutselig er stillaset borte, og stykket faller fra hverandre. Pianoet kan hjelpe til å spisse ørene til sangerne, det kan gi oversikt over harmonikken, men det kan også gjøre sangerne sløve. Er det et enkelt stykke er det lurt å utfordre koret på å synge det uten piano først. Kanskje går det helt fint. Lytting, frasering, intonasjon og presisjon blir ofte bedre når støttehjulene ikke sitter på helt til konserten. Variasjon er stikkordet.

Oppsummering

Pianoet er et fantastisk hjelpemiddel, og en verdifull ferdighet. Det bør brukes med måte, og spillinga bør ikke overdøve koret. Både for din egen skyld, slik at du faktisk hører hva de synger, men også for korets skyld. Som nevnt er det lett å venne seg til å alltid ha pianoet i ryggen. Det er flere måter man kan tone ned pianospillinga på øvelsene. Det mest åpenbare er å spille svakere. Å spille færre toner er også en mulighet, enten det er færre stemmer eller at du bare spiller med innimellom. Tonegjentakelse er for eks. enkelt å droppe. Referansetoner er en annen. Partiturspill skal støtte koret akkurat så mye de trenger, men ikke mer – i hvert fall hvis målet er at koret skal lære seg stemmene sine best mulig. Det er sunt å synge helt uten pianoet også, men det tar noe mer tid. Hvis man derimot jevnlig øver på å lære nye stykker a capella, så vil dette også gå raskere.